

BUITEN

26^E JAARGANG N^O. 47

ZATERDAG 19 NOVEMBER 1932

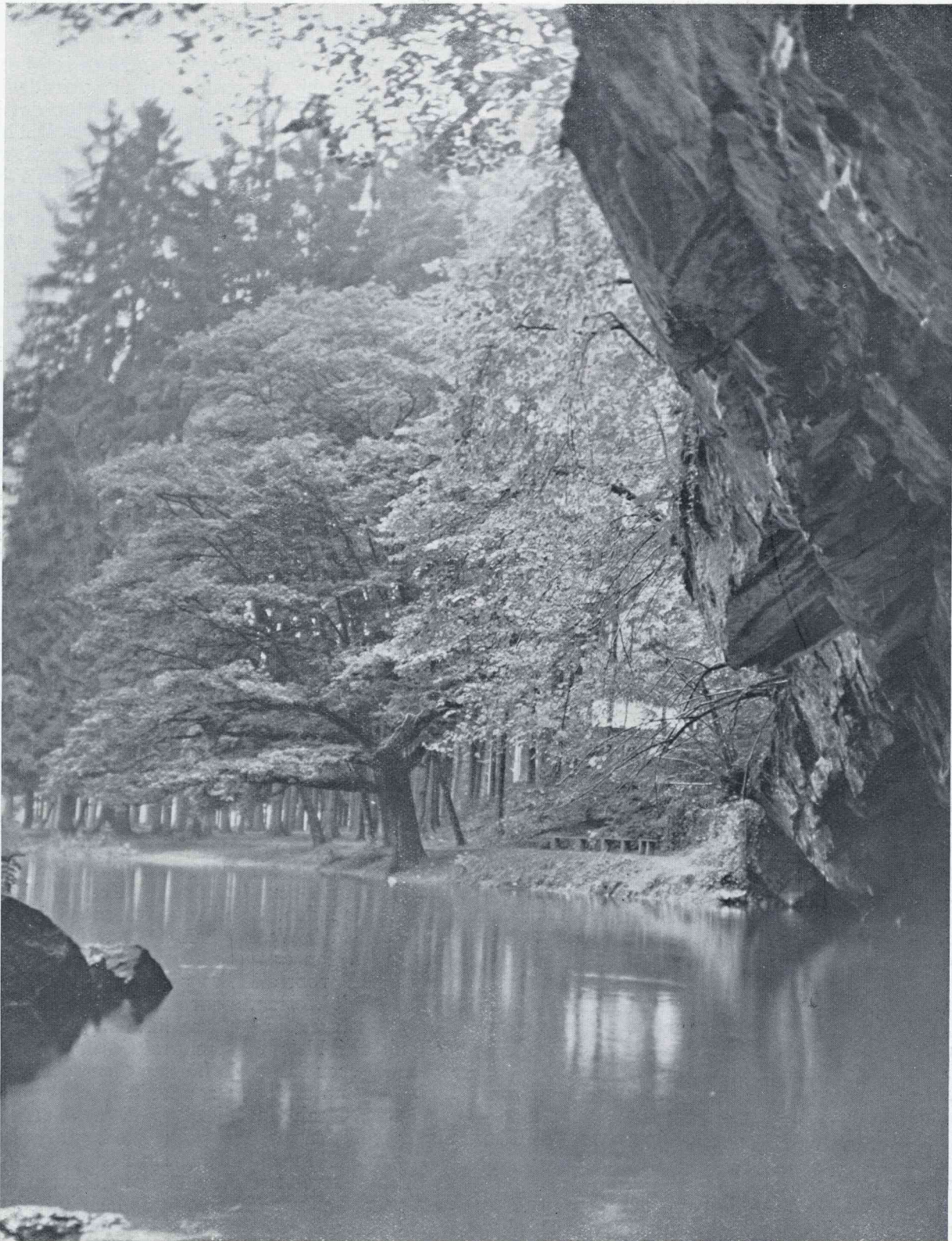

Foto N. J. Dijkstra

LANGS MAAS EN LESSE. DE LESSE BIJ DEN UITGANG VAN DE GROT VAN HAN

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

DE STAD DER GENADE (I), NAAR HET AMERIKAANSCH DOOR SINCLAIR LEWIS	BLZ. 554
VAN 'T HOOGELAND (GEÏLL.), DOOR H. G. CANNegiETER	BLZ. 556—559
MIJN VRIENDEN, DE WOLVEN (GEÏLL.), (SLOT), DOOR D. A. SPENS STEUART B.Sc., F.G.S., F.Z.S.	BLZ. 559—561
LANGS MAAS EN LESSE (DE LESSE), (GEÏLL.), DOOR NINA DIJKSTRA	BLZ. 553, 562—563
UIT DE WERELD DER ORCHIDEEËN (GEÏLL.), (SLOT), DOOR A. J. VAN LAREN	BLZ. 563—564, 555
ONZE AARTSVIJAND DEED ZICH GELDEN! (ILL.)	BLZ. 564

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar Rokin 74-76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventueele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

De stad der genade

I) NAAR HET AMERIKAANSCH DOOR SINCLAIR LEWIS

HET waren felle, gebakkebaarde mannen, die godsdienstige en communistische leiders in de 19e eeuw in Amerika. Zij hadden groote vuisten, en talrijk kroost. Ze bouwden ruw-houten kerken in de wouden, ze leidden troepen volgelingen door de door Indianen onveilig gemaakte wildernis; ze stichtten kolonies die binnen vijf jaar het probleem der armoede voor de geheele wereld moesten oplossen en binnen dien tijd met hevige ruzie uiteenspatten.

Sommigen hunner waren krankzinnig, sommigen waren zonderlingen, sommigen waren heiligen en de meesten hunner waren dragers van schrikaanjagende ringbaarden. Ze gaven die streek en dien tijd een vreemde, verheven romantiek, zooals elders nimmer gekend is. En wat zij ook waren, zij waren geen brave-Hendrikachtige kooplui in gerechtigheid.

Een van de grootste en minst succesrijke onder hen was de lange, schrale Salem Cady, geboren te Barnard, in den staat Vermont, in 1845. Van zijn 16e tot zijn 20e jaar diende hij gedurende den Burgeroorlog en kwam er uit terug zooals hij er in gekomen was: als gemeen soldaat. Maar tevens kwam hij terug met iets, dat, eigenaardig genoeg, mankeerde in de hersens van de meesten dier generaals, wier nare contereftsels in verweerd marmar onze parken nog altijd iets neerdrukkends geven. Dat iets was een verzameling gedachten.

Hij vond, dat oorlog een onhandige manier was om twisten te beslechten. Hij vond, dat de menschen een leger konden hebben en strategie zoowel voor den vrede als voor den oorlog; dat zij onder discipline konden staan, niet om andere menschen te doden, maar om armoede, ziekte en misdaad te vernietigen. Salem was geen man van veel boekenwijsheid; hij wist niet, dat vele andere leiders dezelfde gedachten gevoed hadden en hij bleef ze koesteren toen hij naar Vernout terugkeerde als timmerman en boer.

Toen hij achtentwintig was, had hij een baard, een farm met honderd bunders steenachtigen grond, een stel timmermans-gereedschap, dat altijd blonk, en een oplossing voor de kwalen van het menschedom.

Het was zoo eenvoudig!

Inderdaad is het steeds eenvoudig het geheele menschedom te redden en het uitermate gelukkig te maken, zelfs al is het nimmer eenvoudig om tandpijn te genezen, een verloren hamer te vinden of om met je zoon of vader overweg te kunnen.

Al wat hij te doen had, verkondigde Salem, was een geheel nieuwe gemeenschap te stichten, waarin elkeen zou beloven goed te zijn, nimmer te twisten, alle verdiensten eerlijk te verdeelen, en voor het bestuur slechts achtbare mannen te kiezen. Als hij maar volgelingen kon krijgen, zou hij naar het Westen gaan en met deze volmaakte stad een begin maken en dan zou de rest van de wereld toekijken en evenzoo gaan doen. (Het is een eigenaardig feit, dat wanneer ook

iemand besluit om volmaakt te worden — uit te scheiden met alcohol te drinken of te beginnen met schrijven, een dieet voor volmaakte gezondheid uit te vinden of het kapitalisme te vernietigen — hij onveranderlijk van gevoelen is, dat hij het veel beter op de een of andere nieuwe plaats kan doen. Een man, die zijn vrouw te Tallahassee treitert, is steeds overtuigd, dat hij haar niet treiteren zou als ze maar konden verhuizen naar Jacksonville of Thibet.

Hij moet een lastpost geweest zijn, Salem Cady, toen hij zijn kruistocht predikte. U kunt hem u voorstellen, een man, eenigszins gelijkend op Lincoln, lomp behalve wat zijn bedreven handen betreft, lawaaiig een balk in den vorm fatsoeneerend voor het Captain Bruce House, dat men op twee mijlen van Barnard aan het bouwen was, en boven de harde stooten van zijn beitel uit Lemuel Newton toeroepend: „De kwestie met jou is, dat je niet tevreden bent met je wagen en je paard en je tuinboel!”

Toch mocht men hem graag en aan zijn woord werd geloof gehecht, want hij was strikt eerlijk en vriendelijk. Het eenige wat men zonderling aan hem vond, was, dat hij, in de toewijding voor zijn zaak, nooit getrouwd was. Dat hij een nieuwen godsdienst zou hebben was niet zoo vreemd, want uit Vermont waren ook Joseph Smith en Brigham Young gekomen.

Bij de kachel in den winkel van Sanforth stemden Salem's burenen op hun beschroomde maar scherpe wijze toe, dat het geen slecht idee was van Salem om naar het Westen te trekken en rijk te worden. Men moet begrijpen, dat zij Salem's evangelie andersom opgenomen hadden. Zijn bedoeling was om een kolonie te stichten, waarin elke familie even arm en eenvoudig was als elke andere, maar zijn Yankee-bewonderaars begrepen uit zijn woorden, dat in dit Utopia elke familie even rijk en blufferig zou zijn als alle andere.

Ze zouden er vijftig jaar over gepraat hebben zonder wat te doen, als Salem Cady niet plotseling een volgeling had gekregen, wiens welsprekendheid en joligheid Salem's hoogdravende ideeën tot actie brachten. Noah Pribble was zijn naam. Hij was geen geboren Vermonter. Men zei, dat hij van York State kwam, welks inwoners hun inferieuse ahorn-stroop verkoopen met een etiket van Vermont. Maar zoo opgewekt van aard was Noah Pribble, zoo rond en vlug ter been en ijverig en zoo goed wist hij zijn woord te doen, dat hij de achterdochtige Vermonters in niet meer dan een jaar of twee voor zich ingenomen had.

En hij, Noah, zeide, dat Salem de juiste gedachte had.

Het was een schande, zei Noah, dat sommige menschen duizenden bunders land hadden, terwijl een knap timmerman als hij was er maar honderd had. Zij waren dwazen, zei Noah, als ze niet naar de onbetreden wildernissen van Dakota gingen, waar er geen groote en alles beheerschende steden als Burlington met zijn 15,000 inwoners waren, en rijk werden.

Noah was een jongen van drientwintig, vijf jaar jonger dan Salem, maar, gelijk alle leiders doen, de geheele Geschiedenis door, volgde Salem zijn volgeling. Hij luisterde in extase, terwijl Noah in zijn wild-west accent van York State schimpte op zijn collega's-timmerlieden. „Natuurlijk blijven jullie allen hier honger lijden, en blijven steenen uit je land halen, terwijl ginds in 't Westen land is, waarin niet één steen op de bunder zit. Om er nog niets van te zeggen dat wij samenwerken, één voor allen en allen voor één. Ik ben maar een jongen uit 't Westen, maar het kriebelt me als ik zie hoe jullie niet luistert naar een waarlijk Groot Man als Salem hier!”

Noah Pribble's welsprekendheid bracht de ergste twijfelars, die voor Salem slechts een droog spotlachje hadden gehad, van hun stuk. En zoo leidden in 1875, toen Salem 30 jaar was, Noah en hij een kruistocht van twaalf boerenhandwerklieden met hun geweldige families uit Vermont naar den verren Staat Michigan. Toen zij bijeengepakt zaten op de Groote Meren-boot van de afmeting van een zandschuit, preekte Salem voor hen over de heerlijkheden van het komende Paradijs. Zijn woorden klonken als een beschrijving van de Sovjets vijftig jaren later en de ernstige kolonisten knikten, terwijl hij sprak over gezamenlijke eetzaalen, gelijkheid van de vrouw, zekerheid van werk.

Maar ofschoon Salem dikwijls met den ernst van een senator sprak over belastingen en het aanleggen van wild-parken en de schoonheden van een visch-dieet, hij was tevens de joviaalste man aan boord — de beste worstelaar, het meest verdraagzaam tegenover harrewarrende kinderen, hij zong het luidst van allen „Oh Susannah” en toen zij aanlegden bij een dorp op het Noordelijk Schiereiland van Michigan, Duroc genaamd

(het is nu een stad van 50,000 inwoners) en Lem Newton overboord viel bij een hakkendans op de acht vierkante voet van het achterschip, was het Salem, die hem nadook en hem redde.

Van hen allen, de twaalf ruige mannen en hun vrouwen met zonnehoeden op en de horden kinderen, die krijschend protesteerden tegen het feit, dat ze naar het Westen moesten gaan ten einde volmaakt te worden, werd Salem in opgewektheid slechts geëvenaard door den ronden, glimmenden Noah Pribble, den volmaakten ja-broer.

En Salem bezat iets van de wijsheid van de slang.

Gedurende de jaren dat hij timmerde en mediteerde over de hervorming van de wereld, had hij de plannen uitgewerkt voor de ligging van een ideale gemeenschap. Hij dacht er niet aan een van die toevallig-ontstane steden te hebben, welke stichting bepaald wordt door een breede plaats in het pad, dat de een of andere luie kolonist gevolgd had. Hij wilde een plaats met rijken en steenloozen bodem, met een rivier voor waterkracht en niet te ver van een haven, geschikt voor schepen van vierhonderd ton.

Salem liet de vrouwen, de kinderen en de meeste mannen achter in een ellendig hotel te Duroc — dat stadje van negenhonderd inwoners met zijn verspreid liggende huizen, waar de varkens wroetten in den modder voor de fraaie houten veranda die de Woodmen's herberg versierde — terwijl Noah Pribble en Lemuel Newton en hij door de pijnwouden zwierven, op zoek naar de Volmaakte Plaats — twee slanke mannen en één dikke grapjas, die drie maal per dag boonen en gezouten varkensvleesch aten en niets dan water dronken en zich 's nachts in kletsnatte dekens wikkelden.

Van tijd tot tijd keerden ze naar Duroc terug om de broeders op te wekken en steeds werden zij met booze woorden ontvangen. Moesten de kolonisten voor altijd in deze verschrikkelijke kroeg blijven, waar avond aan avond mannen dronken over den vloer der gelagkamer rolden? En hun geld verminderde maar — het zuurverdiende geld, gewonnen door steenen op te graven uit de heuvelglooiingen van Vermont, door huiverend te ploeteren in den Maartschen modder, wanneer ze de ahornboomen aftapten. Met woedende blikken keken ze Salem en Noah en Lemuel aan bij hun bijeenkomsten in de eetkamer van het hotel, met haar met zeildoek bedekte tafels, haar groene buffet en gepleisterde wanden, besmeurd door vette vingers, en allen zeurden ze, dat Salem een dwaas was. Waarom dat gezoek? Ze konden binnen tien mijlen van Duroc land krijgen voor tien dollar een bundel!

Woedend zagen Salem en Noah hen aan. Zij hadden er geen zin in om weer zoo'n ellendig armoedige kolonie te zijn, die nam wat anderen hadden overgelaten! Zij zouden de Volmaakte Plaats voor hun vestiging hebben! Het land van Canaan!

Twee en zeventig mensen, strakke mannen en bezorgde vrouwen en verbijsterde kinderen, bijeengepakt in een eetkamer, die misschien behaaglijk was geweest voor dertig — als de stank van kool en het booze gezicht van den eigenaar, die in de gemarmerd geschilderde keukendeur naar hen stond te luisteren, en niet geweest waren — en deze tweeënzeventig menschen gedomineerd door Noah en Salem en Lemuel, die profetische gezichten trachtten te zetten achter een grenenhouten keukentafel vol kerven.

Twee families verlieten de kolonisten plotseling om naar Vermont terug te keeren en de kans bestaat, dat, wanneer ge vandaag in uw auto van New York naar Barnard of Woodstock of Royalton rijdt, ge overnacht in een knoestige houten boerderij, welke eigenaar u zal vertellen, dat Salem Cady heelemaal niet was, zooals ik hem beschreef — dat hij een fanaticus was en een schurk, die de grootvader van uw gastheer trachtte te ruïneren.

Maar tien families bleven.

En vijf lange en hongerige maanden nadat Salem hen naar Duroc had geleid, kwam hij terug om te vertellen, dat hij op wonderbaarlijke wijze de plaats gevonden had, die hij zocht.

Er was een inham aan het Huron-meer, zei hij, die een ligplaats bood voor de grootste vaartuigen — booten van 2000 ton konden daar ankeren. Het land was prachtig glad voor de ploeg en rijk, met dien vochtigen, zwarten rijkdom van korenvelden. En niemand woonde er, zóó verzot waren die Michiganners geweest op het reusachtige Detroit met zijn 100,000 inwoners en Duroc met zijn 900. Het was al te laat om het gratis te krijgen volgens de Homestead-wet, maar Salem had een aanbieding van 3600 bundel voor 3600 dollar.

Het was een enorm bedrag voor hen. Het putte de fondsen van de tien families, die nog trouw waren aan het ideaal van

gerechtigheid, voor de helft uit, maar zij betaalden het en op den roen December 1875 knielden zij in een pijnbosch, waar de wind, die van het meer kwam, doorheen huilde en in zijn gebed droeg Salem de nieuwe gemeenschap op aan dien dienst van God en noemde haar „City of Mercy”.

Dien geheelen winter zwoegden zij als waanzinnig. De mannen velden boomen, trokken met schonkige ossen de stronken uit den grond, bouwden blokhutten; de vrouwen kookten en verzorgden het kroost en scharrelde rond; de kinderen, tot die van vijf en vier jaar toe, zamelden spaanders, pasten op de vuren, en voederden met schraal hooi het nog schralere vee. Aangezien deze vestiging een broederschap zou zijn, met een gemeenschappelijk slaaphuis en gemeenschappelijke keuken en eetkamer, inplaats van de afzonderlijke hutten der zelfzuchtige wereld buiten hen, was zij spoediger gereed dan de meeste kolonies en vóór de lente had elke kolonist van 17 jaar en ouder (want beneden dien leeftijd slapen zij, zooals te begrijpen is, met z'n drieën) zijn eigen slaappleats en zijn eigen plaats aan een massieve tafel van uit de hand bewerkt grenenhout, met boonen, echt uit Vermont.

(Wordt vervolgd)

Ontvangen Boeken. Van de *N.V. Scheltema & Holkema's Boekh. & Uitgevers Maatschappij* te Amsterdam ontvingen wij de volgende nieuwe uitgaven:

DE ZUIDERZEE, Een Herinneringswerk, door Dr. H. COLIJN, H. C. A. VAN KAMPEN, Dr. G. G. KLOEKE, Dr. HENRI POLAK, Ir. J. C. RAMAER, Dr. H. C. REDEKE, Mr. C. W. RITTER, Ir. J. L. VAN SOEST, Rinke Tolman, Dr. H. N. TER VEEN, D. J. VAN DER VEN; Mr. G. VISSERING, Jhr. Dr. P. J. VAN WINTER, Dr. Ir. H. WORTMAN; 224 blz. tekst met 103 platen (190 afbeeldingen). Prijs f 12.—, gebonden in linnen prachtband f 15.—, in kalfsleder f 30.—.

Dit prachtwerk, dat men als een aanvulling kan beschouwen van de bekende grootsche uitgave *Nederland in Beeld* van dezelfde uitgevers, is een waardig besluit na deze serie van 17 deelen. Dertien deskundige medewerkers geven hier, na een inleidend woord van Dr. Colijn, Voorzitter van den Zuiderzeeraad, doorwrochte monografieën over de beteekenis der vroegere Zuiderzee, in ons volksleven zoowel als op ander gebied. Mede door de schitterende illustraties en de royale wijze van uitvoering is hier een volkomen gaaf geheel geschapen, een hoogst belangwekkend standaardwerk, dat van jaar op jaar in waarde zal toenemen, naarmate al meer verloren gaat van wat eens de Zuiderzee beteekend heeft voor ons land en ons volk.

MENSCH EN INSECT, Hun Onderlinge Strijd, door Dr. L. O. Howard. Nederlandsche bewerking door Dr. G. Barendrecht, met een woord vooraf van Prof. Dr. J. C. H. de Meijere en 136 afbeeldingen. Prijs f 4.—, gebonden f 4.90.

Dit boek is de roman van den strijd om de hegemonie tusschen mensch en insect, hetwelk, veel ouder en veel beter toegerust tot dien strijd dan de mensch, dezen het leven op de aarde totaal onmogelijk zou maken, indien hij niet al zijn intellect aanwendde om de dreigende overmacht van het kleine te fnuiken. Men denkt misschien: een saai en dor boek over insecten, onverteerbaar, behalve voor den entomoloog, maar dan vergist men zich deernlijk! Integendeel, het is boeiend als een roman, is een roman, zooals wij reeds zeiden, die nog gewonnen heeft door een uitstekende bewerking voor Nederland. De vele goede afbeeldingen in den tekst zoowel als op kunststukpapier verhoogden de waarde van het boek in niet geringe mate.

DE ERVEN BURDEE, door Marie C. van Zeggelen. Prijs f 4.—, gebonden f 4.75.

Marie C. van Zeggelen, de bekende schrijfster van oud-Hollandsche romans, waarin zij haar lezers gaarne binnenleidt in de deftige Amsterdamse kringen van de Gouden Eeuw, heeft in dezen, haar laatsten roman, de historie voor het heden verwisseld. Weder, gelijk in haar vorige boeken, bekoort hier de vlotheid en frisheid van haar talent en het gemak waarmede zij een locale sfeer weet te treffen. Men voelt, hoe de schrijfster medegeleefd heeft in haar sujetten, levend en strevend in de stad, waar zijzelve haar werkkring heeft, en met welk een blijdschap zij hen naar het blijde einde kon leiden, waar de zon van een nieuwen dag opgaat voor „De Erven Burdee”.

DE VERZORGING VAN ZUIGELING EN KLEUTER, door Prof. Dr. St. Engel en Dr. M. Baum, naar den 14en dr. der Duitsche uitg. bewerkt door J. Stärcke-Polenaar, Kinderarts. 224 blz. met 130 afb. (2e druk van „De zorg voor den Zuigeling”) Prijs f 4.—, gebonden f 4.90.

Een boek als dit, bestemd voor iedere vrouw, die de verzorging van zieke en gezonde zuigelingen en kleuters tot haar werkkring gekozen heeft, dan wel voor haar, die als moeder een leiddraad wil hebben bij de lichamelijke verzorging van haar kleinen, moet betrouwbaar, eenvoudig en duidelijk zijn. En aan alle drie deze vereischten voldoet deze uitgave, die bovendien keurig verzorgd is.

Uit de wereld der Orchideeën

(Slot van bladz. 564)

VERMELDENSWAARD is hierbij, dat bij enkele groepen, zooals o.a. bij het schitterende, veelsoortige geslacht *Dendrobium*, en verwante *Eria*'s, die wel als eindstandig bloeiende Orchideeën moeten beschouwd worden, in vele gevallen de eindstandige bloeiwijze niet tot ontwikkeling komt, maar dat dan steeds zijdelingsche bloeiwijzen worden aangelegd. ☼ Ten slotte valt nog op te merken, dat bij eenige eindelings bloeiende Orchideeën de bloemstengel op afzonderlijke, bladerlooze, vaak verkorte, spruiten staan, en daardoor zijdelings schijnen; gelijk bij *Coelogyne cristata*, *Epidendrum Stamfordianum*, *Cattleya nobilior*, e.a. het geval is. ☼ Bij de echte zijdelings bloeiende Orchideeën ontbreken de kruidachtige vormen zoo goed als geheel. ☼ De bloeiwijzen zijn bij de onderscheidene soorten in hare samenstelling zeer verschillend van bouw; van de éénbloemige inflorescenties tot de veelvoudig vertakte trossen, komen alle denkbare overgangsvormen voor. Het algemeenst is de tros, welke geleidelijk aan den top wordt verlengd. ☼ Bij verschillende soorten, o.a. bij *Phaenopsis*, zijn de bloemstengels remonteerd (herbloeiend).

Foto R. H. Herwig

WINSUM, HET ROMANTISCHE DORPJE AAN HET BOTERDIEP

VAN 'T HOOGELAND

DOOR H. G. CANNEGIETER

HET noorden van Groningen bestaat uit klei en er is geen schepsel te bedenken, dat ooit uit klei zooveel zou weten voort te brengen als de Groninger boer. Ik heb eens de opmerking gelezen, dat in Groningen de adel minder te zeggen zou hebben gehad dan in de overige provinciën; dit is in zoover het geval, dat de Groninger edelen aanvankelijk boeren geweest zijn en dat zij, ook toen zij hun heerde of hoeve tot een burcht hadden versterkt, als grondbezitter hun boersche karakter min of meer hebben bewaard. Maar toch is de eigenlijke Groninger boer, die de oude burchtheeren allengs het heft uit handen heeft genomen, een volkomen nieuwe creatie. En het karakter van het tegenwoordige Hoogeland is niet door de oude, maar door de nieuwe heeren gevormd. ☼ De Groninger boer is een zelfstandig man, die niet, gelijk zijn Friesche collega, van landheeren elders afhankelijk is, maar op zijn eigen erf, als in een koninkrijk, woont. Door zijn economische vrijheid en den daarmee gepaarden welstand, maar vooral ook door zijn sterk uitgesproken intellectueelen aanleg, heeft hij zich door een flinke schoolopleiding en een wetenschappelijken opzet van zijn bedrijf een algemeene ontwikkeling eigen gemaakt, welke hem tot een onmiddellijk herkenbaar type heeft gemodelleerd. De Groninger boer is een heereboer en vertoont al de positieve en negatieve eigenschappen, aan dezen stand verbonden. ☼ Het Groninger Hoogeland, zooals men de kleistreek tuschen Lauwers en Eems pleegt te noemen, is een welvarende, krachtige, gezonde streek, waar benevens landbouwproducten van voortreffelijke kwaliteit een soms ietwat rauwe humor uitnemend gedijt. Zijn de Friezen zwaarmoedig van aard, de Groningers kan men, ondanks hun uiterlijke stroefheid, luchthartig noemen. Innerlijk is er meer verwantschap tuschen Limburg en 't Hoogeland dan men bij de uiterlijke tegenstelling vermoeden zou. ☼ Het kan er onbarm-

hartig koud zijn, daar in 't noorden! De zeewind blaast over de dijken en het is of het ijs in de kleikluiten stolt en er zelfs in den zomer nog een merkbare afkoeling van dien vruchtbaren grond uitgaat. Men moet een harden kop, een gezond hart en sterke zenuwen hebben, zal men 't op het Hoogeland uithouden. Maar dan is 't er ook best te verduren! Want de dorpen van 't Hoogeland en hun oerkrachtige bewoners hebben iets opgewekts en opwekkends. ☼ Zie zoo'n vriendelijk plaatsje als Winsum aan het Boterdiep. Neen, het Boterdiep is de Rijn niet, maar het is toch het Boterdiep. En ook het Boterdiep heeft zijn romantiek. Het wapen van Winsum vertoont een ruiter te paard, die een meisje met loshangend haar met zich voert. De Hoogelandsters zijn oolijkerds: ook het wapen van Hunsingo vertoont hetzelfde embleem. Van vrijen, te paard of te voet, is ook dit platteland niet afkeerig! ☼ Maar het liefst nog te paard! Het is niet zonder zin, dit paard in het wapen. Want het Hoogeland is het paradijs voor de harddravers. Elk dorp heeft zijn harddraverij-vereeniging, welke echter wel schade lijdt van de verdringing door de automobiel. Maar ook in een automobiel kan men vrijen. En de winter blijft altijd nog over voor de rensport op 't ijs. Want de Winsumers, Bedumers en Onderdammers zijn vanouds als schaatsenrijders beroemd. ☼ De dorpen van 't Hoogeland zijn op gezelligheid ingericht. Heel hun bouw noopt er toe. De concentrische aanleg vergt, als men bij vriend of kennis een pijpje wil opsteken, minder van de beenen dan de lintbouw, welke de gemoedelijke Veenkolonisten telkens op een lange wandeling komt te staan. ☼ „De kerk in het midden”, zegt het plattelandsspreekwoord. Dit is in het Hoogeland meer letterlijk dan figuurlijk op te vatten, tenzij met het figuurlijke in verband brengt met de economische attractie der kerk. Rondom het kerkhof loopen de dorpsstraatjes in een ovaal of een cirkel. De „wierde”

Foto R. H. Herwig

WATER, MOLEN EN BOERDERIJEN. ONDERDENDAM, HET CENTRUM VAN 'T HOOGELAND

waarop kerk en kerkhof gebouwd zijn, is met de Friesche terp te vergelijken. Op deze dorpskom komen de wegen straalsgewijs uit. ☼ Een aardig voorbeeld van zoo'n concentrischen bouw levert het kleine en daardoor spoedig overzichtelijke dorpje Ezinge in de buurt van Zuidhorn. Ook ziet men het water daar weer. Hier heet het Hoendiep, bij Onderdendam Boterdiep, en bij Zoutkamp Reitdiep. Het kan ook andersom wezen, want men heeft ook nog het Damsterdiep, maar men mag zich gerust vergissen; het doet er niet toe, want gelijk alle wegen naar Rome leiden, voeren al deze diepen naar „Stad”. „Stad” is het dorado voor 't Hoogeland; men doet een bedevaart naar het Stambouel, dat bij den buitenlander Groningen heet, tweemaal in 't jaar: in Mei met de kermis en „den 28sten”, d.w.z. 28 Augustus, naar de harddraverij en het vuurwerk. ☼ Dat water dan, hoe men het noemt, is het sieraad van de Hoogelandsche dorpen. Op de „tillen”, „hooghouten” en „piepen” staande, geniet met het gezicht op dezen kabbelenden spiegel, die hier minder ergelijk riekt dan in het veenkoloniale domein. Winsum's „piep” is wereldberoemd; deze steenen boogbrug geniet een reputatie in 't Hoogeland, gelijk daarbuiten de brug van Sydney. ☼ On-

derdendam en ook Bedum bezit nog zijn „meulen”; helaas zijn de prachtige „standerd-molens”, welke vroeger de Hoogelandsche dorpen hebben gesierd, van lieverlede gesloopt. Ook verdwijnen allengs die andere bezienswaardigheden van het Groninger boerenland: de ouderwetsche „weemen”, waar de dorpsgeestelijke zijn woonstede had. Deze oude pastorieën

Foto R. H. Herwig

NOGMAALS HET BOTERDIEP. HET DORPJE BEDUM

waren half woonhuis en half boerderij; zij hadden kelderachtige vertrekken met steenen zolderingen en steenen bevloering, wat een kloosterachtig aanzien gaf. Nog bezitten sommige dorpspastorieën een paardenstal en een schuur, maar geboerd wordt er door de hedendaagsche dominees niet meer. ☞ Geboerd wordt er alleen door den boer. En, helaas, boert de boer in dezen crisistijd niet meer zoo fleurig als vroeger. Hij boert achteruit. Maar met het heroïsch optimisme, dat het Hoogeland kenmerkt, verduurt hij zijn tegenslag en wacht hij op betere tijden. Hij heeft wel eens eer een crisis moeten doorstaan! ☞ Daar was de Kerstvloed van 1717, waarbij in Hunsingo alleen tweeduizend menschen en 22000 stuks vee het leven verloren. Daar waren de steeds zich herhalende aanvallen van de veepest, welke vele landlieden volkomen te gronde richtten. Daar waren de rampspoedige jaren 1825 en '26 met hun watervloeden en volksziekten . . . ☞ Reeds een eeuw geleden hebben de Hoogelandsche graanboeren onder overproductie geleden. Toen in 1817 er meer dan drieduizend schepen, grootendeels met granen beladen, de haven van Amsterdam waren binnen gevaren, daalden de prijzen geheel in dezelfde mate als zij dat thans hebben gedaan. In het verslag van de Staten van Groningen over 1821 staat te lezen, dat de voortbrengselen van den landbouw bijna geen waarde hebben en dat het gevolg daarvan bij de landbouwers „zich in de betreuenswaardige uitwerkselen van discredit, geld opzage, wanbetaling en daardoor veroorzaakte rechterlijke vervolgingen reeds overal doet gevoelen". Ook toen reeds hebben de Hoogelandsche boeren de hulp van de regeering ingeroepen. ☞ Voor- en tegenspoed hebben elkander in 't Hoogeland gelijk overal elders met rhythmischen regelmaat afgewisseld en ook nu zal na regen weer zonneschijn komen! De Hoogelandsche boer is niet voor een klein geruchtje vervaard! Zoo iemand, dan begrijpt deze wilskrachtige en scherpzinnige ondernemer, dat de tijd, waarin het economische leven goeddeels van den landbouw afhankelijk was, thans voorbij

Foto R. H. Herwig

VAN 'T HOOGELAND. EZINGE, VOORBEELD VAN CONCENTRISCHEN DORPSBOUW. OOK DIT DORP IS DOOR 'T WATER MET DE BUITENWERELD VERBONDEN

is, en dat meer dan van kunstmatigen steun opleving zal te wachten zijn van reorganisatie en verbetering van het bedrijf. ☞ De psyche van den hedendaagschen Hoogelander moet nog beschreven worden. Want het boerenleven, zooals dat in de Groninger volksliteratuur tot nog toe is weergegeven, betreft thans verouderde toestanden. Hoe aardig een boekje als het omstreeks 1900 geschreven „Fivelgoër Landleven" van mr. A. S. de Blécourt, de later uit oude herinneringen opgeteekende „Ommelander Schetsen" van G. Zijlma en de vertelsels van Jan Bos, rentenier, mogen zijn, typen als Jan Elemoa en dergelijke figuren „van old Hoogelandster slag" vertegenwoordigen de hedendaagsche werkelijkheid niet meer, al blijft de ceroude aard ook in het gemoderniseerde geslacht boeren bestendig. ☞ Een interieur als het hier afgebeelde, dat nog als een historische merkwaardigheid in een oude boerderij bij het dorp Uskwerd in stand wordt gehouden, zal men nergens meer in gebruik vinden. De tijden zijn voorbij, waarin de Hoogelandsche boeren op een met zand bestrooiden vloer leefden en bij het vuur onder de schouw een Goudsche pijp rookten. Niet meer huizen, zooals een eeuw geleden, de knechts en meiden des avonds met den boer en zijn familie in 't zelfde vertrek; niet meer kookt men daar onder het vertellen van

spookverhalen bij een tuitlamp met raapolie aardappelen voor de varkens; niet meer volstaat men bij zijn ontbijt met roggebrood en karnemelksche pap; niet meer ziet men de „poepen" uit Oost-Friesland met het blok graandorschen; niet meer aanvaarden de arbeiders een pruim en een glas jenever als eenige versnapering. ☞ In de nieuwe boerderijen met hun nette arbeiderswoningen, in de filialen der groote winkelondernemingen, welke de knusse oude dorpszaakjes vervangen, in de geplaveide en straks zelfs geasfalteerde dorpsstraten, waar de benzine-pomp de ouderwetsche doorrit heeft opgevolgd en men op de trottoirs elkaar met stadsche allures zonder gemoedelijk groeten passeert, is een nieuw leven ontstaan en een nieuwe dorpspsyche gegroeid. En als Jan Elemoa thans uit zijn graf opstond, zou hij de waarheid bevestigd zien van zijn profetie: „Ja, komen nòg malle meroakels, moar ik beleef 't neit meer!

Foto R. H. Herwig

ZOOALS 'T VROEGER WAS. EEN MUSEUM-ACHTIG BOERDERIJ-INTERIEUR TE USKWERD IN 'T HOOGELAND

Foto R. H. Herwig

VAN 'T HOOGELAND. ZOALS HET THANS IS: EEN KAPITALE BOERDERIJ TE WESTERWIJTWERD BIJ LOPPERSUM

Mijn vrienden, de Wolven

DOOR D. A. SPENS STEUART B.Sc., F.G.S., F.Z.S. (Slot)

BIJ gelegenheid van mijn laatste bezoek aan Whipsnade en mijn vrienden de wolven, had het volgende incident van eenigszins ander karakter plaats. ☞ Het Wolvenbosch huisvest nog een tweeden troep van vijf wolven, de eerste nakomelingen van Rob en Noreen en deze vijf zijn nu volwassen, sterk en wild, daar zij, practisch gesproken in het woud geboren en nimmer met iemand omgegaan zijn, noch iemand toestonden hen zóó dicht te naderen, dat hij met hen iets beginnen kon. ☞ Daar de atmosfeer na zons-
 ondergang kil geworden was en mijn vier kameraden na onzen dag van spel en stoeien lagen uit te rusten, ging ik een wandeling maken tusschen de boomen, waar de schaduwen reeds lang werden. Op een gegeven oogenblik omkeerend om terug te gaan, ontdekte ik vlak achter me een wolf dien ik niet kende en die terstond verdween, terwijl ik op hetzelfde oogenblik vier andere vreemde wolven in zicht kreeg, aan elken kant van mij twee — den heelen troep dus en blijkbaar op jacht, waarbij ik zelf de prooi was waarvan zij het spoor volgden. Wanneer ik stilstond, bleven al de wolven staan, en als ik resoluut hun tegemoet trad, verdwenen zij als bij tooverslag tusschen de boomstammen en kon ik er nergens een ontdekken, hoewel ik wist, dat vijf paar gele oogen mijn bewegingen nauwlettend gadesloegen. Op het oogenblik, dat ik er een flinken pas in zette, verschenen de wolven weer en hoe sneller ik liep, hoe meer zij mij naderden — wanneer ik hun mijn rug toekeerde bijna zóó dicht, dat zij me in mijn hielen konden happen. Op het oogenblik dat ik mij omwendde, weken zij terug, maar dit steeds met een sluwe, in een cirkel mij insluitende beweging, die bewees welk een doeltreffende samenwerking er tusschen hen bestond. ☞ Tenslotte zette ik het op een hollen tusschen de pijnboomen door, en kwam dicht bij mijn wolven-vrienden uit, die tot mijn groote blijdschap

terstond alle vier op mij toesnelden, mij omsingelden en tegen me op kwamen staan en toen, voldaan dat alles in orde was, op een afdoende wijze mijn vervolgers te kennen gaven zich met hun eigen zaken te gaan bemoeien. ☞ Toen ik dit experiment ten deele eens herhaalde, kwamen Rob en Don terstond naar voren en plaatsten hun massieve en veel krachtiger lichamen tusschen het wolvenpak en mij, de bende van deze strategische positie uit opnemend, waarop zij haar eens en voor al verboden haar wolvennatuur te uiten op eenigerlei wijze, waarbij ik tot slachtoffer zou dienen. ☞ Onder mijn wolven-vrienden bevinden zich twee broeders uit Noord-Indië, die ik „Grijsog de Eerste” en „Grijsog de Tweede” noem, en die beiden in een kwaden reuk staan. Een feit is het, dat de laatste uitvalt naar ieder die zijn kooi nadert,

hetgeen niet wegneemt, dat ik met hem even wild ravot als met welken anderen wolf ook en dat, waar hij mij ook moge vastgrijpen, zijn handen nimmer mijn huid zullen schrammen. Bij één gelegenheid werd hij werkelijk nijdig en gromde op de meest dreigende wijze tegen me, omdat ik zijn beide voorpooten gegrepen en hem op mijn knieën op zijn rug gekeerd had, waar ik hem met geweld een oogenblik liet liggen. Enkele minuten later was hij weer in het allerbeste humeur en trok wat hij kon aan mijn arm, met twee van mijn vingers rond zijn scherpe tanden gebogen. ☞ Een ander speciale vriendin is een prairie-wolvin, die ik „Renée de Onwillige” noem, naar de wijze waarop zij meermalen doet alsof zij mijn toenaderingen niet opmerkt, waarbij ze zelfs gromt en haar tanden laat zien, quasi-verontwaardigd, wanneer ik het zonder haar hooge goedkeuring waag haar aan te raken — waarna zij dan plotseling in den lach schiet en haar vriend vraagt met haar te spelen, een verzoek, waaraan deze natuurlijk maar al te gaarne gehoor geeft. ☞ Op een keer beleefde ik een ware sensatie met een Portugeeschen wolf, „Mick” genaamd, met welken ik me een paar keer bemoeid had, maar die zich nimmer zeer vatbaar voor toenadering had betoond.

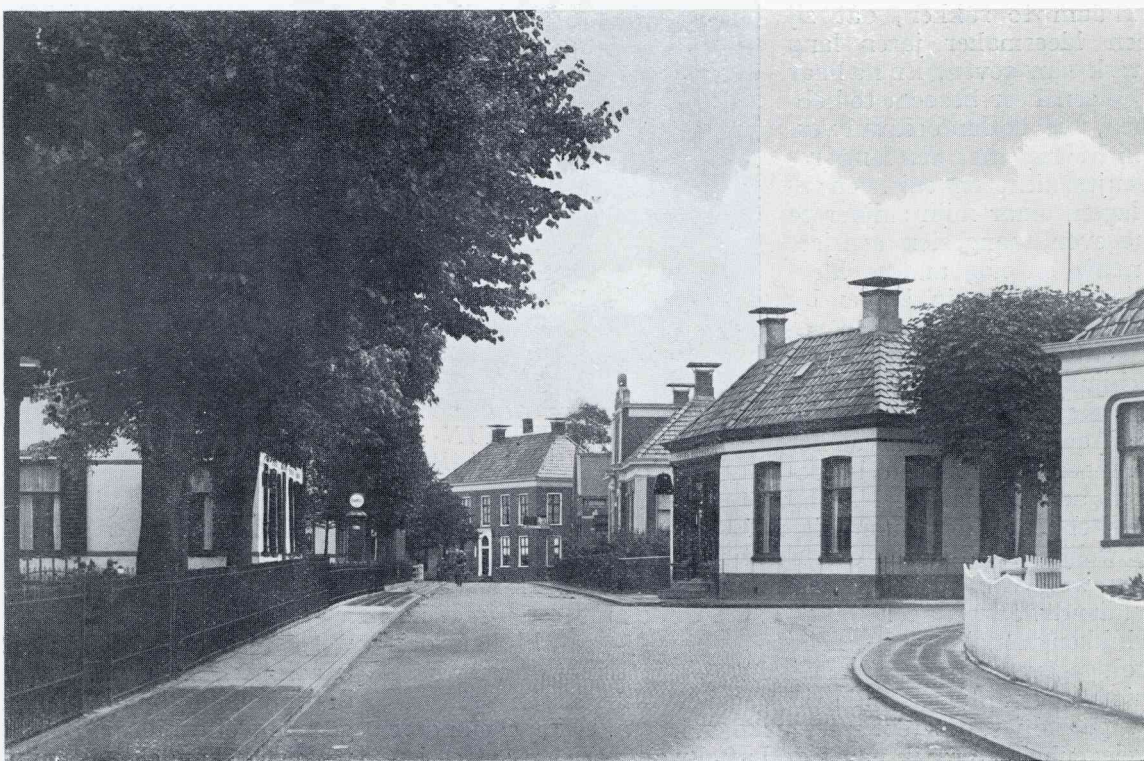

Foto R. H. Herwig

WARFUM. DE BENZINEPOMP HEEFT ZOO HIER ALS ELDERS IN 'T HOOGELAND DE DOORRIT VERVANGEN

Na een jaar lang wegens ziekte elders verpleegd te zijn, vond ik hem op een morgen in het wolvenhuis teruggekeerd, waarop ik zijn kooi binnenging en met mijn rug tegen de gesloten deur ging staan. In een oogwenk sprong Mick uit zijn leger en nagelde mij tegen de deur, zijn voorpooten op mijn schouders en grauwend en snauwend van woede. Ik waagde het niet de geringste beweging te maken — zijn ontbloote slag tanden waren slechts enkele centimeters van mijn keel af — maar sprak hem in wolventaal vriendelijk toe, aldoor mij afvragend of ik de kooi levend verlaten zou. Ten laatste liet hij mij los en liep zijn leger in, waarop ik instantelijk de kooi verliet. Zijn voorafgaande ziekte en isolatie waren stellig grootendeels debet aan dit onvriendelijke gedrag en korten tijd later heeft men hem weggedaan. ☼ Enkele maanden vóór zijn vertrek had men den zwijgzame Mick een gezellin gegeven, eveneens geboortig uit Portugal, „Maria” genaamd, die ik, en met reden, „de Ongemanierde” noem en die de meest verbazingwekkende en vermakelijke poseur onder dieren is, die ik ooit ontmoette. Zoo had zij de gewoonte om op haar achterpooten te gaan staan, haar lichaam heen en weer te zwaaien onder het maken van omhelzende bewegingen met haar voorpooten, om dan over Mick heen

te springen, vóór hem op haar rug te gaan rollen en zijn snuit te likken, alles vergezeld van passende geluiden. Mick liet haar meestal links liggen, maar wanneer zij zich dan tot mij wendde, herinnerde hij haar in scherpe wolvenbeoordingen eraan, dat zij een respectabele dame van goeden huize was en dus verondersteld werd niet maar met het eerste het beste vreemde tweebeenige dier te gaan spelen, al sprak die ook haar taal. Ongelukkigerwijze heeft Maria de blijkbaar ongeheeselijke en allerhinderlijkste gewoonte om iemand te ontkleeden door hem hem voortdurend de kleeren op een dusdanige wijze van het lichaam te rukken, dat zij een kleermaker jaren lang werk kan geven. En na haar op een keer bezocht te hebben, was ik dan ook wel verplicht mij met een lange regenjas dicht om mij heen geslagen, naar mijn snijder te begeven, aangezien een jas-mouw en nog andere kleedingdetails er in lappen bij hingen. Haar van deze gewoonte te genezen zou waarschijnlijk een te dure grap geweest zijn, vandaar dat ik dan ook het afgezien van het brengen van verdere bezoeken aan Maria. ☼ Na haar eersten echtgenoot verstooten te hebben, dien humeurigen lastpost, trad Maria in het huwelijk met Grijsoog den Eersten, in meer dan één opzicht een wolf van geheel anderen aard, en die er ook niets van gediend was wanneer zijn ega zich wilde amuseeren met het plukken van zijn vacht. Menige afstraffing heeft hij haar dan ook gegeven, die haar, naar ik hoop, samen met de voor haar nieuwe verantwoordelijkheid van het bemoederen van drie jonge wolfjes, betere manieren zullen leeren. ☼ Bij een andere gelegenheid, toen ik naast de buffel-wolvin Helen zat en begon was haar, als gewoonlijk, te kammen, werd zij plotseling boos en greep mijn arm vast, en toen ik opstond, haar ondertusschen van mijn keel weghoudend, sprong zij op en

greep mijn schouder, ondertusschen nijdig grommend. Toch kon ik me er niet toe brengen haar een duw of een slag te geven, maar ging steeds voort haar kalmeerend toe te spreken, waarop zij na enkele minuten mijn arm losliet — die slechts flinke uitwendige kneuzingen had — en bedaarde. ☼ Den volgenden dag vernam ik, dat zij dood was, tengevolge van een nierziekte die haar, op het oogenblik dat ik haar kamde, blijkbaar pijn had veroorzaakt en uit haar gewonen

doen had gebracht. Dat de stemming van dieren ten zeerste afhankelijk is van hun gezondheid — iets waaraan zeer velen te weinig aandacht schenken — bleek mij duidelijk uit het gedrag van Phoebe, de gezellin van Grijsoog den Tweeden. Het heele jaar door, en zelfs elken keer dat zij jongen heeft, is zij de beste maatjes met mij, maar vlak voor en gedurende den paartijd is het twijfelachtig of ik, haar kooi binnentredende, deze levend zou verlaten. ☼ Eéns slechts ben ik kwaadaardig gebeten door een wolf en slechts aan een oogenblikkelijke en doeltreffende behandeling, die waard is, gekend te worden, dankte ik het behoud van mijn rechterhand. Bij deze gelegenheid deelde Lassie haar kooi met den sterken en boosaardigen Alaskaschen wolf „Klondyke de Misdadiger”, met wien zij dan ook niets te doen wilde

hebben. Ik stond bij die gelegenheid buiten de kooi, waar ik Lassie gestreeld had en wendde even mijn hoofd opzij, dom genoeg met mijn hand nog tusschen de tralies. Op het zelfde oogenblik voelde ik die gekneld als tusschen een bankschroef — het was eigenlijk ook niets anders — tusschen de kaken van den schurkachtigen Klondyke. Natuurlijk niet bij machte mijn hand terug te trekken, stak ik terstond mijn andere arm in de kooi en duwde met den duim daarvan uit alle macht op den bal van Klondyke's rechteroog. Om de pijn te ontgaan was hij genoodzaakt achteruit te springen en dus om goedschiks kwaadschiks mijn hand los te laten van tusschen zijn kaken, die ik nimmer op een andere wijze had kunnen openen. Ondertusschen had Lassie hem bij zijn grooten, dikken staart gegrepen en daaraan uit alle macht getrokken, echter zonder dat Klondyke er de minste aandacht aan schonk, daar door de pijn aan zijn oog alle minder sterke gewaarwordingen niet tot zijn bewustzijn doordrongen. ☼ Gelukkig liep ik den dokter tegen het lijf, die mij naar den post voor eerste hulp

bracht, mijn hand uitwiesch en verbond en naar het University College Hospital bracht. Hier werd mij een flinke dosis antitetanus-serum ingespoten — een absolute noodzakelijkheid na elken flinken beet door een dier, of wanneer de huid is geschaafd op een vloer waarover veelvuldig dieren loopen —, werd verdoofd, de wonden werden met carbol uitgebrand en twaalf hechtsels erin gebracht, waarna ik de verzekering kreeg, dat mijn hand binnen een maand genezen zou zijn, mits er geen infectie bijkwam. ☼ Na uit het hospitaal teruggekeerd te zijn, behandelde ik mijn hand volgens een eigen methode, waarmee ik een jaar te voren een gevaarlijken vorm van bloedvergiftiging in mijn rechter arm genezen had, veroorzaakt door een lichten, onopzettelijken beet van een ouden hyaena,

DE SCHRIJVER MET DEN BUITENGEWOON WOESTEN
INDISCHEN WOLF GRIJSOOG

DE BUFFEL-WOLVIN HELEN EN, ACHTER HAAR,
HAAR ZOON KAZAN

die met een van zijn ontstoken hoektanden een prik gegeven had in den rug van mijn hand, waaraan ik geen aandacht geschonken had vóór het te laat was. ☒ De doeltreffendheid van mijn behandeling moge afgeleid worden uit het feit, dat den elfden dag nadat ik gebeten was de hechtsels uit mijn hand werden verwijderd en deze genezen was. Deze methode, die doeltreffend, eenvoudig en binnen ieders bereik valt, is te volgen bij uitwendige verwondingen en ontstekingen, vooral bij die, waarbij vergiftiging en infectie opgetreden zijn.

☒ In het vroegere geval van vergiftiging door den hyaena bijvoorbeeld wond ik rond de plek waar ik gebeten was boorzurgraas, dat in het water was uitgewrongen; dit werd geheel bedekt met taf om het vocht niet te doen verdampen en vervolgens werd de hand in watten gewikkeld. Toen werd een grote rol watten in mijn bed gelegd, waarop een warmwaterkruik, gevuld met bijna kokend water, werd geplaatst. De hand, tegen brandwonden beschermd door haar wattenbedekking, werd toen met de gewonde zijde tegen de warmwaterkruik gedrukt en de groote rol watten verscheidene malen om hand en kruik gerold. Op deze wijze bleef het verband twaalf achtereenvolgende uren warm, tegen maar vijftien minuten op de gewone wijze, welke laatste ik weken achtereen had

toegepast zonder eenige beterschap en met de kans om mijn arm te verliezen. Toen ik de nieuwe behandeling voor den eersten keer toepaste, werd het vergiftigingsproces gestuit en spoedig daarop trad beterschap in, gelijk steeds het geval is geweest, wanneer ik deze behandeling te baat nam. ☒ Een van mijn vrienden onder de wolven, voor wien ik bijzondere genegenheid koester en dien ik Kazan noem, is een pracht-exemplaar, de zoon van Klondyke de Misdadiger en Helen. Ongelukkigerwijze ontsnapte Kazan toen hij ongeveer twaalf

maanden oud was, uit het perk van zijn kooi, waarna hij anderhalf uur lang nagezeten werd, zoodat hij bijna dol van angst werd, alvorens een schuilplaats te vinden in de kooi van het wolvenhuis. Een maand of twee later, toen het noodig werd hem naar het perk over te brengen, dat nu aanmerkelijk hooger omrasterd was, vermocht de oppasser dit slechts te doen na hevigen weerstand en door middel van een lus, vastgemaakt aan het einde van een langen stok, een manier om een dier op een veiligen afstand te houden en het toch te kunnen dwingen in een gewenschte richting te gaan zonder dat men tot porren zijn toevlucht behoeft te nemen. ☒ Toen ik den volgenden morgen bij het perk kwam, vond ik Kazan vreeselijk ontdaan en met pijnlijke en gezwollen lippen, hetgeen ongelukkigerwijze onder de gegeven omstandigheden onvermijdelijk geweest was. ☒ Nu was het de vraag, of ik mij veilig bij hem kon wagen, om met boorzuur en honing zijn gewonde lippen te verzachten. ☒ Met het mengsel in de hand liep ik het perk binnen, hurkte neer en riep Kazan, die naar mij toe kwam. En omdat hij voelde door mijn woorden, hoe ik begreep aan welke vernedering hij blootgestaan had, welk een verschrikkingen hij had uitgestaan toen hij zich gesteld zag tegenover die ontzettende overmacht, ging hij zonder een geluid te geven naast mij zitten, waarop ik zijn ge-

wonde tandvleesch en lippen waschte en zalfde. Zijn snelle ademhaling en de blik in zijn prachtige, diep-droef staande oogen gaven maar al te duidelijk zijn dankbaarheid te kennen jegens zijn eenigen vriend, die hem liefhad en begreep. ☒ Ofschoon er sindsdien drie jaren verlopen zijn, is Kazan nooit geheel heengekomen over hetgeen hij toen lichamelijk en geestelijk heeft uitgestaan en zelden of nooit verlaat hij zijn kennel, uitgezonderd wanneer er iemand in de buurt is. Slechts bij die gelegenheden, vroeg in den morgen, zien wij elkaar en

drukt hij zijn grooten snuit liefkoozend tegen mijn gezicht. Ik wilde, dat ik hem de woning kon geven die hij verdient en waarnaar hij verlangt; hoe verrukkelijk zou het leven dan voor hem zijn, in tegenstelling tot zijn huidige, trieste isolatie; wat een prachten van nakomelingen zou hij krijgen! ☒ De omgang met mijn vrienden, de wolven, heeft mij in staat gesteld in te zien, welk een verwonderlijk geschenk de natuur hun verleend heeft in hun verbazingwekkende gave om door middel van hun reukzintuig te analyseeren en af te leiden. Was ik een wolf, ik ben er zeker van, dat ik liever mijn gezicht dan mijn reuk zou verliezen, en ik geloof werkelijk, dat voor een wolf het leven belangwekkender is uit een „reuk”-punt dan uit een „gezichts”-punt. ☒ Bijna even verbazingwekkend

is de afstand over welken een wolf geluiden waarneemt en de reeks geluiden, die zij vernemen en herkennen, welke voor het menschelijk oor niet waarneembaar zijn, terwijl zij bovendien zeer worden aangetrokken door en reageeren op zekere melodische vormen. ☒ Wolven hebben een merkwaardig goed geheugen, bijna van hun geboorte af, en het gedrag van mijn vrienden onder hen heeft mij ervan overtuigd, dat de herinnering van diepgaande indrukken, die ze in hun eerste levensjaar opdeden, nimmer wordt uitgewischt! Daarom behoudt de

wolf ook een diepgaanden haat tegen hem, die hem beledigde en slecht behandelde en tevens een overheerschend en steeds bijblijvend verlangen om zich op dezulken te wreken. ☒ In samenhang daarmee zijn zij vatbaar voor diepe genegenheid voor en dankbaarheid jegens hem, die hen waarlijk liefheeft en begrijpt, een dankbaarheid, die, in plaats van in den loop der jaren minder te worden, steeds dieper wordt en steeds overtuigender tot uitdrukking komt. ☒ Het behoeft dan ook niet te verbazen, dat het verstand van een wolf — waarschijnlijk het dier dat het moeilijkst in een val te

vangen is — merkwaardig goed ontwikkeld en vatbaar voor ontwikkeling is, hetgeen niet ontkend kan worden, indien men hem als de voorvader van bepaalde rassen der huishonden beschouwt. Daar de hand van elken mensch tegen hem opgeheven is, sinds zij samen de aarde bewonen, heeft de wolf een uiterst wantrouwen aard ontwikkeld, die vooral bevreesd is voor het onbekende, hetgeen hem steeds verdacht voorkomt en daarom voorzien wordt van het opschrift „gevaarlijk”, tot hij voldaan is door een bewijs van het tegenovergestelde — en meneer Wolf eischt grondige bewijzen, tot groot ongerief van zijn vijanden, gelijk menige vallenzetter tot zijn schade weet!

„RENÉE DE ONWILLIGE” PUZZELT 'N GRAPJE UIT

ZE IS 'R!

LANGS MAAS EN LESSE

DOOR NINA J. DIJKSTRA

DE LESSE

BIJ Anseremme, onder een oude steenen boogbrug door, stort een smalle stroom zich in de Maas, de Lesse, die, haar eenzamen romantischen tocht volbracht hebbend, zich vol vreugde vereenigt met de bredere rivier, om met deze in rustig voortstuwende, immer voortglijdende golving, zich te spoeden naar de verre koele wateren van de wijde, eindeloze zee. Wel mag men het pad van de Lesse romantisch noemen. Tusschen hooge, dicht begroeide oevers golft de kleine stroom. Over het immer bewegende watervlak glijden fantastische schaduwen en ver overhangende takken houden er de

dansende zonnestrallen gevangen. Die komen van hoog boven, van de lichte rotsen getuimeld, glippen tusschen de bladen door en verstoppen zich in de kabbelende rimpelgolfjes. Menig verscholen schaduwhoekje onder een dicht bladerendak, menig jubelend zonneplekje bij een open bloemenweide, kent de kronkelende rivier. Maar ook steil uit het water oprijzende rotsen, vanwaar een grijze burcht de landen overziet, omspoelen haar klotsende golfjes. Doch het meest fantastische gedeelte van

haar eenzaam slingerpad is wel, waar de kleine dappere rivier in den nauwen, donkeren doorgang van een ruwen bergwand kruipt, om daarbinnen, door de duistere diepten van den rotsberg, door een labyrinth van onderaardsche gangen, langs de zwarte stilte van verborgen hollen, zich een eigen weg te banen naar het licht. Ook wanneer men de grot van Han met haar prachtige druipsteenformaties niet van binnen gaat bekijken (het is een lange kille tocht van twee en een half uur) is een bezoek aan de omgeving de moeite waard. Van het dorpje Han gaat men per tram langs den bergwand naar boven, naar een hooge rotskam. Het tramritje doet geheel denken aan een klein bergreisje. Men krijgt al stijgende een wijd uitzicht over het zonnige Lessedal, over groen beboschte heuvelen, naar de wazig blauwe verten. Boven op de smalle bergkam is het eindpunt der trambaan. Van hier gaat men dan langs den dicht begroeiden bergwand, met slingerpaadjes naar beneden, naar den ingang der grot. Maar eerst komt men dan nog aan een klein bassin, een stil klaar bergmeer, verscholen in de holte van een overhangend rotsblok. Het is hier dat de bruisende rivier, uit het lichte zonbestraalde dal, in de zwarte duisternis van een smalle spleet verdwijnt. Want hier is het dat, door der aarde diepste wanden, de Lesse haar vreemd heldhaftig avontuur begint. Als de wijd open

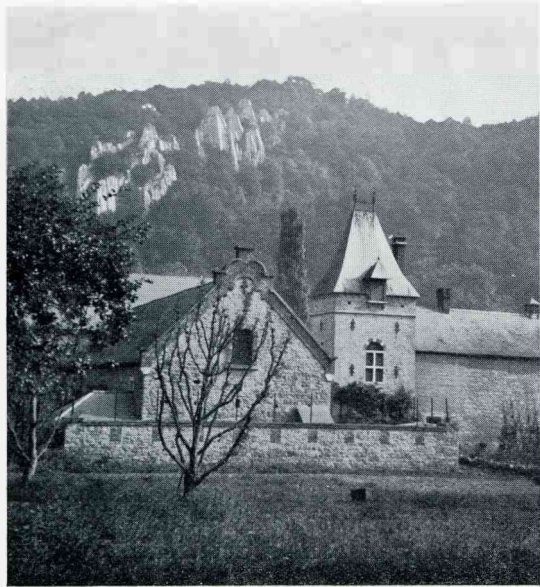

Foto N. J. Dijkstra
 OUD KASTEELTJE, NU „FERME” TUSSEN ANSEREMME EN WALZIN

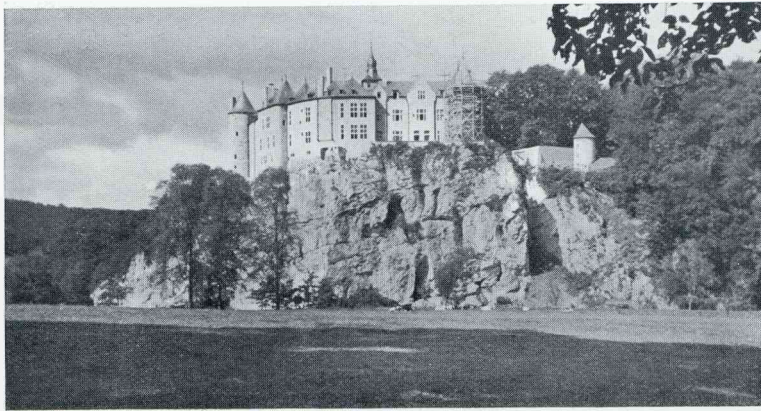

Foto N. J. Dijkstra

HET KASTEEL WALZIN AAN DE LESSE

muil van een monsterdier gaapt een eindje verder de donkere ingang der grot. Men kan nu, of zich bij den gids aansluiten en de verborgen pracht der door de natuur in duisternis en stilte gewrochte wonderen ontdekken, of wel men kan het koesterende zonlicht verkiezend boven de sombere kilte der druipsteengangen, door de open lichte vlakke rond den rotsberg naar Han terug wandelen. Nier ver van het dorp komt men dan aan een schaduwrijke plaats, waar hooge oude boomen hun knoestige takken wijd in het rond spreiden. Daar, verscholen onder het bladerendak van menigen stoeren bosch-

reus, vindt men den uitgang der grot. Hier is het dat de Lesse, die als babystroom de grot betrad, tot bredere rivier gerijpt, het licht terug vindt. En nu begint de vreugdevolle slingerdans naar omlaag. Door dicht bevolkte stadjes, langs liefelijke dorpjes, door lachend groen heuvelland, langs hoog beboschte hellingen, voorbij eenzame rotsen en trotsche kasteelen, met diepe wendingen langs stille hoekjes, spoedt zich de vlugge stroom. Totdat bij Anseremme het smalle dal zich lichtend opent en de lange

tocht volbracht is. En de Lesse, het eigen ik verliezend, wordt opgenomen in de wijde wateren van de Maas . . .

DE KASTEELTOCHT. Wanneer men van Anseremme door het smalle, groene Lessedal wandelt, dan komt men gewoonlijk niet verder dan tot aan de boerderij van het kasteel van Walzin. Want het pad zet zich aan den overkant der rivier voort en slechts op bepaalde dagen der week heeft de veerman verlof om wandelaars over den hier breedten en onstuimigen stroom te zetten. Zoo komt het dat er dikwijls bezoekers naar het schilderachtige plekje bij de oude boerderij komen, die dan terug moeten keeren langs hetzelfde pad. Toch is de wandeling van Anseremme naar Walzin alleen reeds de moeite waard. Het dal is liefelijk en de Lesse maakt er haar fraaiste bochten. Zoo nu en dan verbreedt zich de donkere vallei tot een wijde lichte kom, waar vruchtbare weiden en uitgestrekte boomgaarden in het zonlicht stralen. In zoo'n open dalkom vindt men dan een klein kasteel, nu in gebruik als boerderij, daar waar scherpe grijze rotsen zich lichtend uit het groen omhoog heffen. Dan komt Walzin met een schilderachtig groepje boerenhuizen beneden aan den rotsberg. Van den burcht daarboven is van dezen kant der rivier niet veel te zien. Alleen een paar grijze zijtorens, rond en sterk, teekenen zich af tegen het blauw der

lucht. De boerderij, landelijk met veel open weiland, ligt aan den woesten stroom. De Lesse vormt versnellingen en kleine watervallen hier en in een verborgen schaduwhoek beschrijft een waterrad een eindelozen cirkelgang door de schuimende, spattende rivier. Den eersten keer dat we aan de boerderij komen, moeten ook wij langs het zelfde pad terugkeeren. Maar een volgenden dag, wanneer ik nog eens ga, zet de veerman me over. Vlak langs den hoogen steilen rotswand, daar waar de stroom het diepste is, vaart de veerboot. In het zonnige weiland aan den overkant ziet men het kasteel in al zijn glorie. Met veel stevige zijtorens en dikke grijze muren lijkt het gehouwen uit de rots waarop het zich verheft. De kale rotsberg en de trotsche burcht, zij vormen één geheel, één hel

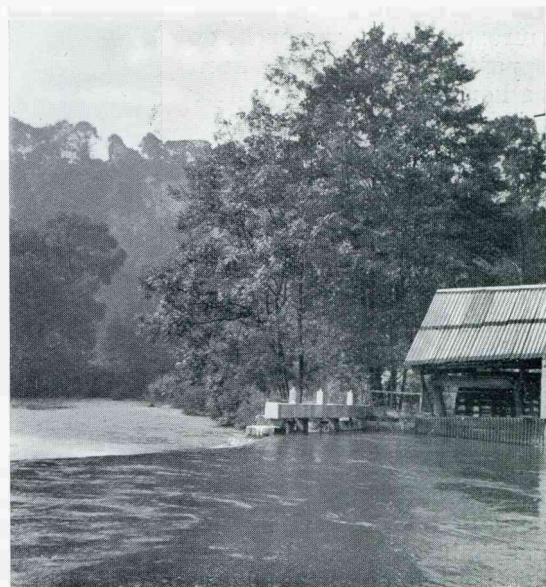

Foto N. J. Dijkstra

DE LESSE MET WATERMOLEN IN DE BUURT VAN WALZIN

door de zon beschenen machtig rotscomplex tegen donker bladerengroen. Diep beneden langs den loodrecht uit het water oprijzenden bergwand, nietig als een notedop, glijdt de veerboot. En de Lesse zingt een eentonig klotslied aan den voet van den grijzen rotsburcht. ☒ Dien dag zal ik nog meer kasteelen zien, waarom ik deze wandeling den kasteelentocht doopte. ☒ Bij de halte Gendron-Celles (spoorlijn Dinant—Rochefort) buigt een zijdal af naar het dorpje Celles. In dit liefelijk groene dal, waardoor een babybeekje kabbelt, komt men langs het Château de Vève, een oud kasteel, gelegen bij het gehucht van dien naam. En in de verte, hoog op den beboschten heuvelrug, licht uitstekend boven het groen, ziet men het enorme Château de Noisy, een nieuw gebouwd paleis met vele punttorens. Want de eigenaar van het oude, eenvoudige kasteel van Vève met zijn vier ronde hoektorens en mooien schaduwrijken tuin, woont daar niet meer, maar heeft het paleis van Noisy laten bouwen. Op Vève wonen er slechts zoo nu en dan (zoo werd mij gezegd) in de vakantie een groepje Russische studenten. ☒ Dan komt het dorpje Celles, en de aankomst van dezen kant is er hoogst schilderachtig. Malsch groen weiland, omsloten door beboschte heuvelen, en daartegen het kerkje met een paar oude boerderijen. Een gedeelte van het dorp ligt hoog met oplopende straatjes, maar dan daalt men plotseling af naar het marktplein, waar ook de kerk ligt. ☒ Het is Zondag en . . . tevens kermis te Celles. ☒ Een ouderwetsche zweefdraaimolen beslaat bijkans het geheele plein en cirkelt er lustig op los met veel lawaaiig geschetter. Men kan het dorps hotel slechts met levensgevaar bereiken en de auto's die van dezen kant komen, moeten omrijden. ☒ Voor het vroolijke witte dorpsloement geniet ik van geurige thee, opgeluisterd door eerste klas draaiorgelmuziek. De kermis van Celles is al even landelijk en primitief als het dorpje zelf. Eén armzalige kermiswagen waarbij een open stalletje lokkende glinstervoorwerpen te koop biedt en dan de draaimolen als

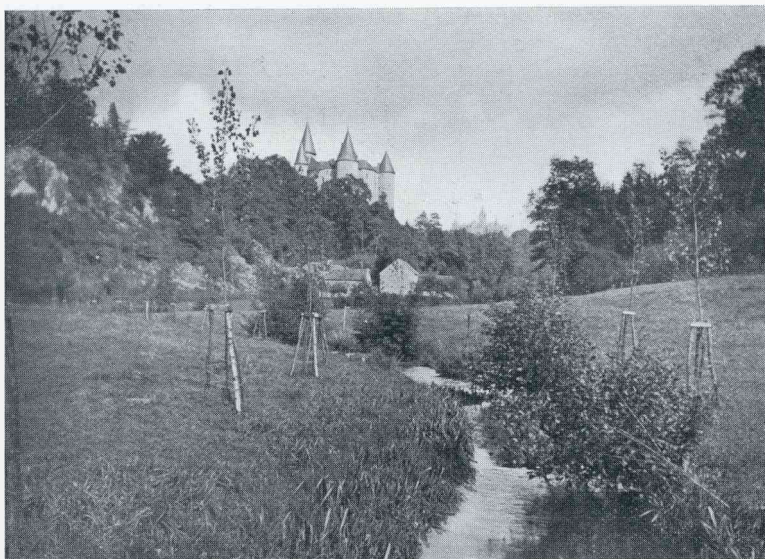

Foto N. J. Dijkstra

CHATEAU DE VÈVE OP WEG NAAR CELLES
IN DE VERTE HET CHATEAU DE NOISY

pièce de milieu. Ik mis de steigerende paarden, de grimmige leeuwen en de met rood fluweel bekleede gouden draaipavillioens. Er zijn slechts kale houten zweefschommels en een piepend, krassend en schreeuwend orgel. Maar de inwoners van Celles, vooral de jongere generatie, zweven met onverflauwde animo tusschen hemel en aarde in het rond. ☒ Een gebedenboek in de hand wandelt Heer Pastoor gemoedelijk tusschen kerk en draaimolen op en neer en houdt een oogje in het zeil. De vriendelijk uitziende dorpsheer leest zijn gebeden te midden van zijn feestvierende kudde. En als het uur voor den middagdienst slaat, dan verdwijnt hij in de kerk, gevolgd door de meest plichtgetrouwen onder de feestgangers. ☒ De kerk van Celles is een merkwaardig gebouw. Wat stijl en kleur betreft doet zij denken aan een ouden versterkten burcht,

met een stevigen ronden zijtoren aan weerskanten van den vierkanten klokketoren. Ook de achterkant der kerk is eigenaardig van uitbouw. Binnen ziet men duidelijk dat het gebouw uit verschillende gedeelten bestaat en dat het gedeelte onder de torens het oudste is. Er is daar een Madonna-altaar aangebracht in een donkere nis. ☒ Ik weet niet of het de schuld is van de lekkere thee of van de geanimeerde kermis, maar ik mis de autobus die, in de richting Dinant gaande, het dorp aandoet. En voor het treintje is het reeds te laat. Dus zit er niets anders op dan heelemaal naar Anseremme terug te loopen. ☒ Het is een lange wandeling langs een nuchteren breeden straatweg

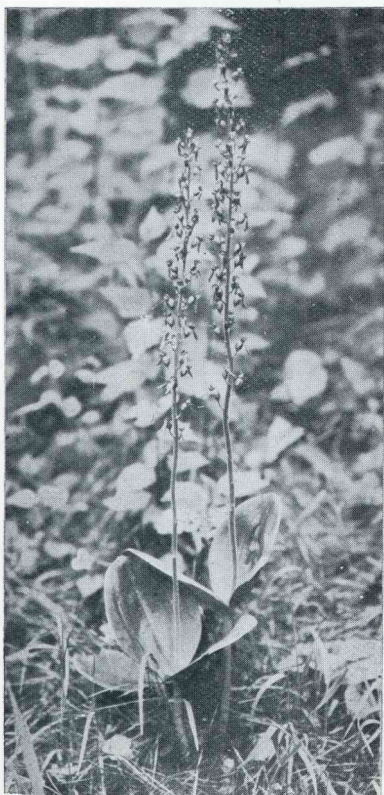
een weg zonder eind. Boven over het topje der heuvelen met wijd uitzicht over de landen en dan weer naar omlaaf langs dichte bosschen. Het stralende avondlicht is reeds uitgedoofd. De wijde velden liggen grauw en versomberd en de groene weiden slapen. Langs den straatweg, duister en mysterieus, gapen de donkere boschpaden. Nergens een menselijke woning, nergens een vriendelijk wenkend avondlicht tusschen het groen. Slechts in vliegende vaart voorbijsnorrende auto's en bussen, die niet stoppen om een eenzamen wandelaar

op te nemen. ☒ Eindelijk een groepje huizen, een gehucht, een paar mannen voor een deurpost . . . en dan opeens het wijde, bekende, vertrouwde Maasdal. ☒ Juist daar, waar in het grijze verleden het pikzwarte wonderpaard met zijn kostbaren last den reuzensprong waagde, bij den in tweeën gespleten rotswand van Bayard, kom ik aan de rivier. ☒ Tegen de heldere avondlucht, als een donker silhouet, teekenen zich de scherpe rotspunten, en daar beneden kabbelt, klots en rimpelt met witte schuimkopjes, in eentonige golving, de Maas . . .

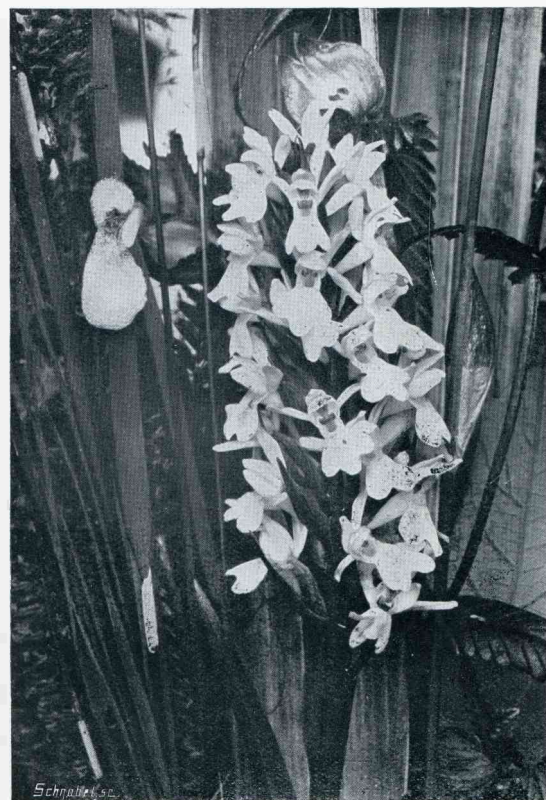
Uit de wereld der Orchideeën

DOOR A. J. VAN LAREN. (Slot)

WAT de groeiwijze en bouw der Orchideeënplanten betreft, kunnen we bepaalde hoofdtypen onderscheiden, die hare indeeling in de familie kunnen vereenvoudigen, n.l. de soorten van sympodiale groeiwijze tegenover die van monopodiale groeiwijze. Onder de sympodiale soorten vat men alle Orchideeën samen, welke door een beperkten lengtegroei der stengels telkens nieuwe spruiten ontwikkelen, die aan een, met kleine, schubvormige bladen bezetten voet, hetzij wortelstok of knol,

LISTERA OVATA
(KEVERORCHIS). EEN KRUIDACHTIGE AARD-ORCHIDEË, MET KRUIPENDEN WORTELSTOK EN OVAALRONDE BLADEN

ORCHIS LATIFOLIA L.
(HANDEKENSKRUID). EEN KNOLVORMENDE, KRUIDACHTIGE ORCHIDEË

ontspringen. Men treft dezen ontwikkelingsvorm bij tal van Orchideeëntypen aan. ☼ De soorten, die een knol in den grond ontwikkelen, kenmerken zich daardoor, dat zij elk jaar ter zijde van den ouden, vóórjarigen knol, en meestal aan een wortelachtig steeltje, een nieuwen knol vormen, uit welks top in het eerstvolgende jaar een spruit wordt ontwikkeld; zooals het geval is bij de soorten van het, ook bij ons soortenrijke geslacht Orchis; ook zijn er knolvormende Orchideeën, welke verscheidene knollen ontwikkelen, die met hun top tot bundels vereenigd zijn, waaruit dan, zijdelings aan den voet van den ouden stengel, de nieuwe spruit ontstaat, zooals bij het geslacht Spiranthes of Schroeforchis, waarvan ten onzent de soorten „autumnalis” en „aestivalis” worden aangetroffen. ☼ Alle soorten van deze knolvormende Orchideeën ontwikkelen kruidachtige stengels, die elk jaar door nieuwe spruiten worden vervangen. Na den bloei gaan de stengels in een periode van rust over, in welken tijd de nieuwe knol ontwikkeld wordt; waarop het loof afsterft. ☼ Het

naast aan deze knolvormende Orchideeën verwant zijn de Orchideeën, die uit een bundelvormig wortelstelsel meerjarige, korte, of meer of minder verlengde, spruiten ontwikkelen aan wier voet, vóór het afsterven der laatstontwikkelde spruiten, elk jaar nieuwe spruiten tot ontwikkeling worden gebracht, waardoor veel-spruitige pollen ontstaan, zooals bij de soorten van de geslachten Cypripedium, Paphiopedilum, Dendrobium, e.a. ☼ Het meest voorkomende type wordt vertegenwoordigd door de soorten met een verlengden wortelstok, waaraan, op meer of minder duidelijke

afstanden, spruiten zich ontwikkelen, in den vorm van bebladerde stengels, of van knolvormige stengels, z.g. schijnknollen, die één- of meermalig geleed zijn. De wortels ont-

springen bij dit Orchideeëntype op verschillende plaatsen aan den wortelstok, welke, zooals bij Bulbophyllum, zeer lang en dun, of wel dik en stevig kan zijn, zooals bij Cattleya en Laelia. ☼ De monopodiale Orchideeën, waarvan het Vandatype een der duidelijkste voorbeelden is, hebben een voortgezette, eidelingsche ontwikkeling (lengtgroei) en vertoonen geen duidelijke scheiding in de verschillende ontwikkelingsstadia; schutbladvorming heeft hier niet plaats. Echter kan de stengel, zooals bij Phalaenopsis, zóó kort gedrongen zijn, dat van de vorming van een stammetje nauwelijks sprake is; ook de duidelijk verlengde stamvorm komt voor, zooals o.a. bij Angraecums en Vanda's. ☼ Waar de spruiten (stengels, stammetjes) bij de onderscheidene sympodiale Orchideeën zeer verschillend van vorm zijn, is dit bij de monopodiale soorten door den eidelingschen groei niet mogelijk; daaruit volgt dan, dat, daartegenover, hare bloeiwijze vanzelf zijdelingsch moet zijn. ☼

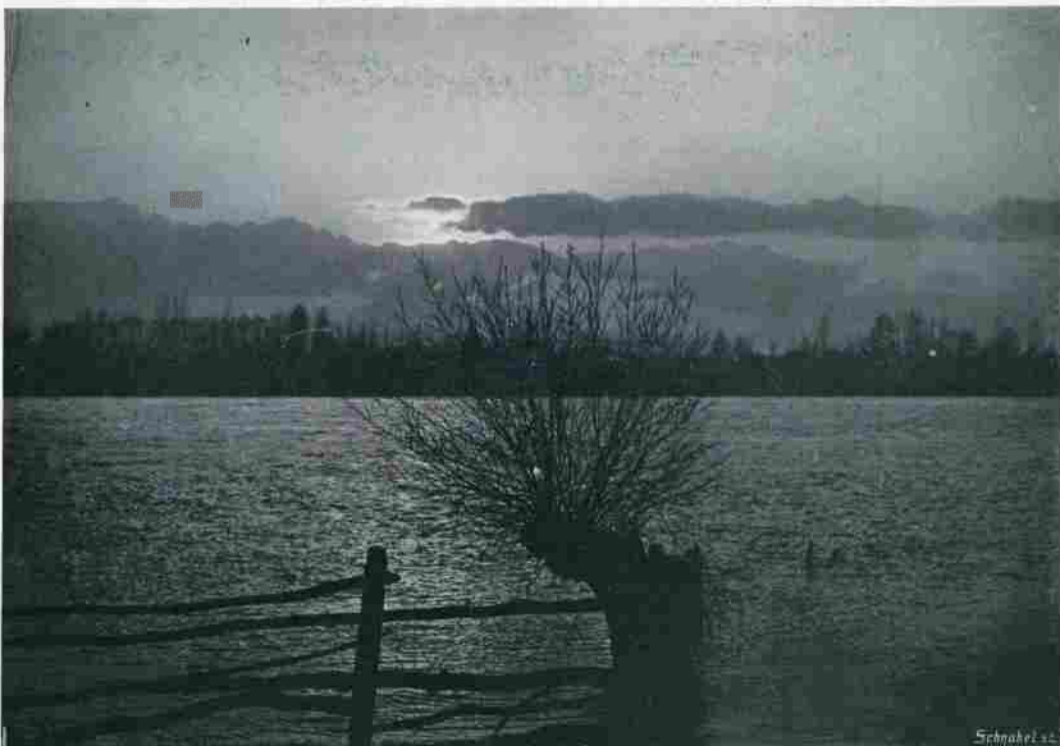
De sympodiale Orchideeëngeslachten echter kunnen we onderscheiden in vormen met eindstandige en in zulke met zijdelingsche bloeiwijzen. De eerste bestaan deels uit

stengellooze geslachten, zooals de Paphiopedilums, eenige soorten van Orchis en Cynosorchis, en ook soorten van Habenaria, deels uit vormen met een kruidachtigen, verlengden stengel (Orchis, Habenaria, Disa, Goodyera, enz.); of uit vormen van een houtachtig wordenden, meerjarigen stam, die voor zijn volledige ontwikkeling soms meer dan een jaar noodig heeft, gelijk bij soorten van Epidendrum; of met schijnknollen, welke, gelijk bij Coelogyne- en vele

le Epidendrumsoorten, slechts uit één geleding bestaan; of ook, zooals bij Cattleya en Laelia uit meer geledingen kunnen zijn samengesteld. (Slot op bladz. 555)

LAELIO-CATTELEYA CALLISTOGLOSSA
EEN HYBRIDE VAN LAELIA CINNABARINA × CATTELEYA AUREA, VAN SYMPODIALE GROEIWIJZE

ONZE AARTSVIJAND DEED ZICH GELDEN!